

В. О. Стешенко

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0009-8872-2465

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ

Актуальність статті зумовлена наявністю численних проблем, що виникають у процесі функціонування ринку нафти і нафтопродуктів, які потребують не лише оперативного реагування, але й чіткого процедурного врегулювання з боку держави. Складність і стратегічна значущість цієї галузі вимагають узгоджених дій уповноважених суб'єктів, спрямованих як на ефективне застосування адміністративно-правових методів регулювання, так і на належне забезпечення прав і законних інтересів усіх учасників ринку. Метою статті є формулювання дефініції поняття адміністративних процедур реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Досліджено поняття адміністративних процедур, їх сутності, значення та юридичної конструкції в контексті реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Визначено загальний зміст поняття «процедура», а також представлено інтерпретацію цієї категорії в юридичній площині. Встановлено, що процедура – це врегульований законом, іншими нормативно-правовими актами порядок, який складається з послідових дій і спрямовується на досягнення правового результату. Сутність правової процедури зумовлена характером матеріально правового відношення, реалізації якого вона служить. Обґрунтовано, що залежно від сфери застосування процедур, а також типу відносин, що виникають, і галузевої належності правових норм, якими врегульовано порядок проведення відповідних дій та операцій, диференціюються різновиди процедур, одними з яких є адміністративні. Висвітлено особливості адміністративних процедур, закріплених у Законі України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння змісту й значення адміністративних процедур та здійснено їх порівняння із законодавчим тлумаченням. Представлено характеристику адміністративних процедур реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Зроблено висновок, що адміністративні процедури реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів – це визначений адміністративним законодавством України порядок здійснення уповноваженими суб'єктами публічної влади дій та операцій спрямованих на регулювання публічно-правових відносин щодо забезпечення прав, свобод, законних інтересів та/або виконання визначених обов'язків учасниками ринку нафти і нафтопродуктів.

Ключові слова: процедура, правова процедура, адміністративно-правова процедура, ринок нафти і нафтопродуктів, функціонування ринку нафти і нафтопродуктів, адміністративні процедури реалізації функціонування ринку.

Актуальність теми. Актуальність даного дослідження зумовлена наявністю численних проблем, що виникають у процесі функціонування ринку нафти і нафтопродуктів, які потребують не лише оперативного реагування, але й чіткого процедурного врегулювання з боку держави. Складність і стратегічна значущість цієї галузі вимагають узгоджених дій уповноважених суб'єктів, спрямованих як на ефективне застосування адміністративно-правових методів регулювання, так і на належне забезпечення прав і законних інтересів усіх учасників ринку. У цьому контексті особливого значення набуває категорія «адміністративні процедури», яка

виступає ключовим елементом правового механізму державного втручання, визначаючи порядок, межі та форми реалізації публічно-владних повноважень у взаємодії з суб'єктами господарювання. Саме дослідження природи, структури та практичного застосування адміністративних процедур у сфері функціонування ринку нафти і нафтопродуктів дозволяє поглибити наукове розуміння механізмів правового регулювання та сприяє підвищенню ефективності управління в цій важливій галузі економіки.

Стан дослідження проблеми. В статті підіймається комплексна проблема, яку складають два самостійні предмети наукових пошуків.

Зокрема, аналізу особливостей функціонування ринку нафти і нафтопродуктів, як складного, передусім, економічного явища, присвячувались роботи Д. М. Донця, С. О. Колісника, М. В. Савченко, В. В. Юхименко та інших. Щодо адміністративних процедур, їх сутності, значення та юридичної конструкції, то такі питання розкривались І. В. Бойко, С. Г. Брателем, О. Т. Зимою, В. Ю. Кікінчуком, Т. О. Коломoeць, О. М. Музичуком, О. М. Соловйовим та іншими. Попри широку наукову основу у вигляді численних та різноманітних за обсягами досліджень, проблема характеристики адміністративних процедур в галузі державного регулювання ринку нафти і нафтопродуктів не знайшла на сьогоднішній день розкриття.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є сформулювати дефініцію поняття адміністративних процедур реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів. Виділена ціль передбачає виконання таких завдань як: визначення змісту категорії «процедура», а також окреслення її розуміння в з точки хору юридичної науки; встановлення змісту адміністративно-правових процедур на підставі наукових концепцій та тлумачення законодавця; побудова оригінального підходу до тлумачення адміністративних процедур реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів.

Наукова новизна дослідження. Стаття є першим науковим дослідженням в якому представлено новий підхід до тлумачення поняття адміністративних процедур безпосередньо в контексті державного регулювання функціонування ринку нафти і нафтопродуктів.

Виклад основного матеріалу. Слово «процедура» (з латинського «procedere» – просуватися) має наступні тлумачення: 1) офіційно встановлений чи прийнятий за звичаєм порядок, послідовність дій для здійснення або оформлення якихось справ; 2) лікувальні, профілактичні або загартовуючі заходи (душ, ванна, масаж тощо); 3) поняття, що в багатьох мовах програмування застосовується на означення типових частин алгоритмів, які використовуються неодноразово або в багатьох програмах [1, с. 1116].

В юридичному контексті процедура – це врегульований законом, іншими нормативно-правовими актами порядок, який складається з послідовних дій і спрямовується на досягнення правового результату. Сутність правової процедури зумовлена характером матеріально правового відношення, реалізації якого вона служить [2].

За визначенням І. О. Картузової правова процедура – це встановлений правовими нормами порядок діяльності, який триває у часі та має на меті досягнення юридично значущого результату [3, с. 103]. Далі автор пише, що базовим елементом будь-якої процедури є процедурні дії послідовне здійснення яких виступає запорукою досягнення цілей [3, с. 103]. Процедурні дії групуються по стадіях з приводу чого автор пише: «Значення стадій процедур полягає у тому, що вони відбивають логічно-функціональну послідовність розвитку процедури. Кожна стадія вирішує певне завдання на шляху досягнення основної цілі процедури» [3, с. 103]. К. В. Ніколіна тлумачить зміст правової процедури через систему притаманних їй рис: 1) цілісний та структурований характер правової процедури; 2) правова процедура призводить до зміни правової дійсності; 3) правова процедура має як вольовий, так й інтелектуальний характер, оскільки напряду залежить від активних волевиявлень та свідомої діяльності суб'єктів такої процедури; 4) в рамках правових процедур реалізуються права (повноваження), свободи та інтереси учасників суспільних відносин [4]. А. В. Басов вважає, що поняття «юридична процедура» може бути представлено в декількох значеннях, а саме як: 1) сукупність засобів і методів здійснення державної влади; 2) офіційно встановлений порядок реалізації закріплених у законодавстві правил і норм; 3) діяльність органів публічного управління щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору. «Юридична процедура як комплексне правове явище пронизує всі сторони існування суспільства: політичну, правову, соціальну, економічну – і забезпечує регулювання суспільних відносин у багатьох галузях права (адміністративному, фінансовому, земельному, кримінальному, цивільному)», – пише автор [5]. За баченням В. С. Алімова правова процедура – це система правових відносин, що складаються в певній послідовності, направлених на досягнення правового результату, який може виражатися у формуванні юридичних норм, утворень або припиненні певних правовідносин (головних для процедури), запобігання правопорушенням, також в інших, правових наслідках [6].

Тож, в загально-юридичному значенні правову процедуру, спираючись на етимологію базового терміну та представлені наукові тлумачення, можна описати, як законодавчо регламен-

товану послідовність дій та операцій, виконання яких спрямовано на досягнення визначеного правового результату. В залежності від сфери застосування процедур, типу правовідносин які при цьому виникають та галузевої належності правових норм, котрими врегульовано порядок проведення відповідних дій та операцій диференціюються їх різновиди, одним з яких є адміністративний.

На сьогоднішній день тлумачення змісту адміністративних процедур закріплено в нормативній площині. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX розкриває категорію, як визначений законом порядок розгляду та вирішення справи. Своєю чергою, адміністративна справа – це справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом. Результатом адміністративної процедури є адміністративний акт, тобто, рішення або юридично значуща дія індивідуального характеру, прийняте (вчинена) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб) [7].

Реалізація адміністративної процедури має відповідати спеціальним принципам, які визначено в статті 4 Закону, а саме: 1) верховенство права, у тому числі законності та юридичної визначеності; 2) рівність перед законом; 3) обґрунтованість; 4) безсторонність (неупередженість) адміністративного органу; 5) добросовісність і розсудливість; 6) пропорційність; 7) відкритість; 8) своєчасність і розумний строк; 9) ефективність; 10) презумпція правомірності дій та вимог особи; 11) офіційність; 12) гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні; 13) гарантування ефективних засобів правового захисту [7].

Водночас, варто відмітити той факт, що Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX відносно новий, у той час як сама концепція адміністративної процедури існує давно. Так, в нечинній на сьогодні постанові КМУ «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів» від 8 грудня 2009 року № 1346 категорію було визначено як установлений в акті порядок дій фізичних та юридичних осіб, спрямований на

реалізацію їх прав і виконання обов'язків або визначення повноважень державного органу, його посадової та службової особи [8].

Навколо сутності адміністративних процедур існує значна наукова дискусія. Наприклад, О. О. Середа визначила їх, як нормативно встановлений порядок здійснення діяльності державних органів, державних організацій, органів місцевого самоврядування і посадових осіб, що забезпечує оптимальне і ефективне виконання покладених на них функцій у межах їх компетенції [9, с. 82]. В. В. Галуцько наділяє категорію наступним змістом: встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [10, с. 276]. О.В. Левченко пропонує розглядати адміністративну процедуру як встановлену законом сукупність послідовно здійснюваних суб'єктом публічної адміністрації процедурних дій з розгляду та вирішення адміністративної справи, результатом якої є прийняття адміністративного акту, який встановлює, змінює чи припиняє права та обов'язки суб'єктів адміністративно-правових відносин [11, с. 110].

Відповідно до тлумачення Н. В. Галіциної та С. Г. Брателя, адміністративна процедура є встановлений нормами адміністративно-процесуального права порядок діяльності владних суб'єктів правовідносин публічної адміністрації щодо реалізації нормативно-правового регулювання у сфері публічного управління та розгляду й вирішення конкретних адміністративних справ. До ознак категорії науковці відносять наступне: застосування в публічній сфері; регулювання порядку здійснення правозастосовної діяльності; охоплення управлінської діяльності позитивної спрямованості; встановлення визначеного порядку здійснення певних дій; особливий суб'єктний склад; закріплення адміністративно-процесуальними нормами [12; 13, с. 68]. Крім визначеного науковці відмічають, що завданням адміністративних процедур є упорядкування діяльності уповноважених органів влади та всіх зацікавлених осіб. Метою цього упорядкування є підвищення ефективності та якості роботи державних органів, забезпечення належного виконання публічною адміністрацією своїх задач і функцій [12; 13, с. 68].

Учені І. В. Бойко, О. Т. Зима, О. М. Соловйова дійшли висновку, що адміністративна проце-

дура – це структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів, спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління [14, с. 7]. Ознаками адміністративної процедури на думку вчених є: а) має правовий характер, оскільки принципи та правила, що визначають адміністративну процедуру, містяться в приписах нормативно-правових актів; б) вміщує норми, що регламентують як діяльність суб'єкта публічного адміністрування, так і поведінку приватних осіб; в) спрямована на прийняття адміністративного акта суб'єктом владних управлінських повноважень; г) застосовується для вирішення конкретної адміністративної справи; д) має основним призначенням забезпечення ефективної реалізації прав приватних осіб і унеможливлення їх порушення; е) тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто застосування процедурних правил породжує права й обов'язки осіб, які знаходяться поза системою публічного адміністрування; ж) має, як правило, безспірний характер, тобто завдяки адміністративній процедурі вирішуються позитивні управлінські справи. Виняток становить процедура розгляду скарг, оскільки при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічного адміністрування у сторін правовідносин, що регулюються процедурними нормами, існують різні уявлення про те, як слід вчинити в конкретній адміністративній справі [14, с. 7].

Цікаві висновки щодо сутності та змісту досліджуваної категорії виділила І. В. Криворучко. Вчена дійшла висновку, що адміністративна процедура – це такий систематизований, логічно побудований спосіб дій, який має виконати орган публічного управління для вирішення індивідуальної адміністративної справи. Органи публічного управління є основними суб'єктами адміністративно-процедурної діяльності. Тобто вповноважена особа органу публічного управління в межах чинних законодавчих актів може прийняти рішення (індивідуальний акт) у результаті здійснення управлінської або ж організаційно-розпорядчої діяльності [15, с. 66]. На її думку, важливість адміністративної процедури для діяльності органів публічного управління полягає в таких аспектах: забезпеченні організації діяльності органів публічного управління; гарантуванні інтересів особи, а також прав, свобод фізичних та юридичних осіб; створенні цілісного, послідовного та ефективного порядку дій органів публічного управління для прийняття управлінського рішення; забезпеченні гласності та відкритості виконання функцій органів публіч-

ного управління під час ухвалення та втілення організаційно-розпорядчих або ж управлінських рішень. Змістовим наповненням адміністративних процедур, продовжує вчена, є такі їхні структурні елементи, як учасники (органи публічного управління – адміністративний орган та особа), особи, які сприяють розгляду адміністративної справи, стадії адміністративної процедури та адміністративні акти [15, с. 66].

Не менш комплексно до характеристики адміністративних процедур підійшов В. М. Фролов. Вченим запропоновано тлумачення згідно із яким адміністративна процедура – це встановлений адміністративно-процесуальними нормами порядок розгляду та вирішення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування індивідуальних адміністративних справ [16, с. 696]. На його думку, категорія виконує такі завдання: а) забезпечення справедливого, об'єктивного та своєчасного розгляду індивідуальних справ фізичних та юридичних осіб з метою виконання обов'язків, забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів правовідносин; б) сприяння підвищенню ефективності реалізації публічної влади, чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб шляхом упорядкування їх діяльності; в) забезпечення необхідної послідовності в реалізації суб'єктами правовідносин своїх прав і законних інтересів; г) протидія зловживанню владою з боку органів виконавчої влади та інших суб'єктів владних повноважень шляхом чіткого регламентування правил взаємостосунків органів і посадових осіб виконавчої влади та місцевого самоврядування з іншими суб'єктами адміністративних правовідносин [16, с. 696].

Висновки. Отже, незважаючи на беззаперечне привалювання нормативного трактування, у роздумах вчених підкреслено багато спеціальних та відмінних ознак категорії, які виділяють їх специфіку та призначення з поміж інших прикладів юридично значимої діяльності. Консолідація викладеного дає можливість сформулювати уточнене визначення безпосередньо в аспекті піднятої в статті проблеми – адміністративні процедури реалізації функціонування ринку нафти і нафтопродуктів – це визначений адміністративним законодавством України порядок здійснення уповноваженими суб'єктами публічної влади дій та операцій спрямованих на регулювання публічно-правових відносин щодо забезпечення прав, свобод, законних інтересів та/або виконання визначених обов'язків учасниками ринку нафти і нафтопродуктів.

Список використаних джерел:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінінського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т.1: А-Г. 672 с.
3. Картузова І. О. Осадчий А. Ю. Адміністративне – процедурне право : навч.-метод. посіб. О. : Юрид. л-ра, 2008. 288 с.
4. Ніколина К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип.4. С.44-46.
5. Басов А.В. До питання про визначення поняття «юридична процедура». *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Право». 2011. № 2. С. 17–22.
6. Алімов Р.С. Процедури в адміністративно-праві України: теорія і практика: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ. 2022. 164 с.
7. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 №2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №15. Ст.50.
8. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: постанова від 08.12.2009 №1346. *Офіційний вісник України*. 2009. №97. Ст.81.
9. Середа О.О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2008. 195 с.
10. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін. за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 320 с.
11. Левченко О. В. Адміністративна процедура як правова форма надання адміністративних послуг: поняття, ознаки та співвідношення із суміжними правовими поняттями. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Випуск 2(8). С. 106-111.
12. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177.
13. Братель С.Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 1. Том 2. С.66-69.
14. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловйова О. М. Адміністративна процедура : конспект лекцій. Харків : Право, 2017. 132 с.
15. Криворучко І. Сутність та особливості адміністративної процедури в публічному управлінні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. №2(18). С.64-70.
16. Фролов Ю.М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форму права*. 2013. №3. С.692-698.

Steshenko V. O. The concept of administrative procedures for the implementation of the functioning of the oil and petroleum products market

The relevance of the article is due to the presence of numerous problems that arise in the process of functioning of the oil and petroleum products market, which require not only a prompt response, but also a clear procedural regulation by the state. The complexity and strategic importance of this industry require coordinated actions of authorized entities aimed at both the effective application of administrative and legal methods of regulation and the proper protection of the rights and legitimate interests of all market participants. The purpose of the article is to define the concept of administrative procedures for the implementation of the functioning of the oil and petroleum products market. The concept of administrative procedures, their essence, meaning and legal structure in the context of the implementation of the functioning of the oil and petroleum products market is studied. The general meaning of the concept of "procedure" is determined, and the interpretation of this category in the legal sense is presented. It is established that a procedure is a procedure regulated by law and other regulatory legal acts, which consists of sequential actions and is aimed at achieving a legal result. The content of a legal procedure is determined by the substantive legal relationship, the implementation of which it serves. It is substantiated that, depending on the application of the procedures, as well as the type of relationships, and the sectoral affiliation of the legal norms that regulate the procedure for conducting relevant actions and operations, there are different types of procedures, one of which is administrative. The features of administrative procedures, which are enshrined in the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" dated February 17, 2022 No. 2073-IX, are described. Modern scientific approaches to understanding the content and meaning of administrative procedures are analyzed and compared with the legislative interpretation. A characteristic of administrative procedures for implementing the functioning of the oil and oil products market is presented. It is concluded that administrative procedures for implementing the functioning of the oil and oil products market are the procedure defined by the administrative legislation of Ukraine for the implementation of actions and operations by authorized entities of public authority aimed at regulating public-legal relations regarding the provision of rights, freedoms, legitimate interests and/or the fulfillment of certain obligations by participants in the oil and oil products market.

Key words: procedure, legal procedure, administrative-legal procedure, oil and petroleum products market, functioning of the oil and petroleum products market, administrative procedures of implementing the functioning of the market.